

AZ UNITÁRIUSOK FŐTANÁCSI GYÜLÉSE KOLOZSVÁRT 1878 Aug. 25. 26. 27-én.

I. Püspöki jelentés.

Mltgs és főt. Egyházi Főtanács! Midőn mult évi egyházi főtanácsunk óta hatáskörömben tett főbb dolgokról s vallásközönségünket érdeklő nevezetesebb eseményekről jelentésemet megtenni tiszteből kifolyó kedves kötelességemnek ismerném, első szavam legyen a hála szent érzelmének kifejezése az isteni gondviselés iránt, hogy anyaszentegyházunk kised hajóját az idő végtelen tengerének egy évi hullámán ismét szerencsésen átevezni segítette, s a világ eseményeinek oly baljóslatu változásai között is megtartotta nekünk drága örökségünket, szent hitünket, hogy általa mi is megtartassunk.

1.) A belső emberek változását illetőleg a mult egyh. főtanács alkalmával ürességben volt gyepesi, iklandi, alsó járai és jánosfalvi iskolamesteri állomások közül a három első betöltetett, még pedig a gyepesi Bartha József okleveles néptanítóval, az iklandi Lőrinczi Dénes VII-ik, az alsó-járai Gyulai Ferencz VI-ik gym. osztálybeli tanulókkal, a jánosfalvi még most is ürességben van, de az egyházi szolgálatban nincs hiány, a mennyiben a községivé változtatott népiskolába alkalmazott tanító az énekvezéri tisztet is teljesíti, s ez állomásra leendő püspöki kineveztetése csak az ekklézsia és község között leendő iskolai szerződés bemutatásától s helybenhagyásától függ. Ezekon kívül Darkó Dénes Martonosról Szt. Ábrahámra, Máté József Recsenyédre Martonosba, Kis András Alsó Boldogasszonyfalváról Recsenyédre, Zsakó János Pipéról Alsó Boldogasszonyfalvára s végre ideiglenesen nyugalomba lépett Bedő József helyébe András Sándor szintén ideiglenes nyugalomban volt mester afiai Kilyénbe, rendeltettek ki isk. mestereknek; úgy hogy jelenleg csakis a pipei és h. ujfalvi mesteri állomások vannak ürességben, az előbbiből a napokban rendeltetvén el a mester, a utóbbiban Imre István mester afia 47 évi szolgálata után az év folytán tisztességes nyugalomba bocsátatván az E. K. Tanács által.

A papi állomásokra nézve Simén János afia halálával megürült alsó-siménfalvi ekklézsiába Tarcsafalváról Ürmösi Kálmán s helyébe Tarcsafalvára a sz. kereszturi gymnasium isk. főnöke Göncz Károly atyánkfiai rendeltettek ki.

A belső emberek ezen változását kimutatva nem hallgathatom el azon aggodalmamat, mely szerint különösen a mesteri állomások betöltése hovatovább mind nehezebbé válik. A papnöveldeből erre már egy ifju sem vállalkozik, s még a gymnasiumi tanfolyamból is alig lehet vagy egyet kapni. Egyházi főtanácsunk intézkedése szerint is jövőre isk. mesteri állomásokra a tanító képezdében végzett ifjaink lennének alkalmazandók, csak hogy ezek rendszeren oly igényekkel lépnek fel, melyeket szegényebb ekklézsiáink nem elégíthetnek ki. Ugy látszik, hogy a községi iskolai rendszerhez kell simulnunk, s e tekintetben már is több ekklézsiánk szövetkezett a községgel a népiskola tartásra nézve. De e kérdést ez sem oldja meg egészen, mert előfordulhat az eset, hogy a község és ekklézsia a tanítót és mestert nem tudja egy személyben egyesíteni, mi történik ekkor? minő állást foglal el egyházunkban az a mester, a ki tanításra nem képes, és nem tanít? a ki csak énekvezéri működésre lesz hivatva? Eddig ugyan még baj, összejöttökzés nem adta elé magát, de hogy az isk. mesterség ügyével egy nagy átalakulás küszöbén állunk az bizonyos, s én ezt ép ezért láttam szükségesnek ennyiben legalább jelezni, hogy a míg a kérdés, a viszonyok által parancsolt megoldásra kerülne, gondolkozzunk róla mindnyájan.

Ugyancsak a belső emberek változásával kapcsolatban megemlíteni kívánom azt is, hogy miután a belső emberek változását és rendelését illető 1845-ik évi almási zsinaton alkotott egyházi törvényünk a gyakorlatban már lényeges változásokon ment keresztül, s azt abban a formában fentartani és végrehajtani szinte lehetetlen is, jónak láttam esp. afiaihoz egy körlevelet bocsátani, hogy ezen választási törvényre nézve észrevételeiket, nézeteiket, s netán módosítási javaslataikat velem közölni sziveskedjenek. A tiszt. esperes urak részint egyéni, részint közgyűlési véleményeiket és megállapodásaikat közölték is velem, de a mellett, hogy ezek annyira szétágazók, miszerint egyesítésük szinte lehetetlen, részben csak a legutóbbi napokban jövén kezeimhez, nem vagyok abban a helyzetben, hogy erre nézve bárminő javaslatot terjeszthessek, illetőleg terjeszthetessenek az E. K. Tanács útján az egyh. Főtanács elébe. Czélom most már kezeim között levő véleményeket és törvényjavaslatokat tanulmányozva, megkísérteni azok szerint választási törvényünknek a főpapi törvényszékkel leendő módosítását, illetőleg a szükséges szerint egy új választási törvényjavaslat elkészíttetését, mely annak idejében közlendő lesz az egyházkörökkel, hogy azok ily alakban

szintén megtehessek rá észrevételeiket, s ez úton majd egyházi főtanács eleibe kerülhessen.

2.) Papnövendéket illetőleg főiskolánkra vonatkozó értesítés mellett, mely az E. K. Tanács évi jelentésének tanügyi részében terjesztetik az egyh. Főtanács eleibe, tudomásra kívánom hozni azt, hogy a közelebbi múlt isk. év végén hárman tették le a papi szigorlatot, még pedig Gál Miklós papnövendék kitünő, Bartók Endre szintén papnövendék kielégítő, s Filep Mózes már régebben Kidébe rendelt, de még szigorlatot nem tett pap, dicséretes eredménnyel.

3.) Az 1877-ik évről felküldött anyakönyvi másolatokból összeállított kimutatás szerint az irt évben vallásközönségünk kebelében:

A.) kereszteltetett a.) fiu	946,
b.) leány	941,

—————
együtt 1887 gyermek, a miből 208 gyermek házasságon kívül születvén, a valláserkölcsi életre nézve azon megdöbbenő adatot nyerjük, hogy 11%-a a születetteknek törvénytelen származású.

Mint curiosumot megjegyzem, hogy ezen 1887 gyermekből 7 kettős szülött volt.

B.) eskettetett, a.) mentvénnyel	239,
b.) hirdetéssel	274,
együtt	513 pár.

Tekintve azt, hogy a mentvénnyel egybekeltek száma csaknem egyenlő a hirdetéssel egybekeltek számával, ebből arra lehetne következtetni, hogy hiveink anyagi állapota nem kedvezőtlen, ha ugyan nem a régi egyháziasság csökkenésében kell ennek okát keresni.

C.) meghalt a.) a férfi nemből	865
b.) a nőnemből	918
együtt	1783

s így a szülöttek száma a halottakét feljülmulja 104-el.

Ezen 1783 halott szám az összes lélekszámnak 3.3%-át teszi. Öngyilkos volt 13.

D.) Átállott hozzánk	134
„ tőlünk	19

—————
e szerint 115-el több jött vallásunkra, mint a mennyi tőlünk más vallásokra tért át.

E.) A lélekszám 1877-ben tesz	53,114,
1876-ban volt	53,167,

—————
és így apadás mutatkozik 53,

sőt miután az 1877-ik évi születés és halálozás között az előbbi javára esik 104,

az átállásokkal a gyarapodás 115,

az 1876 és 1877 évek közötti lélekszámot illetőleg apadásnak mutatkozik 272; mit nem lehet egyébnek tulajdonítani, mint az özszeírások pontatlanságának. E tekintetben úgy hiszem lassan-lassan rendbe jövünk, mert már a jelen évben is kevesebb bajjal állíthatam össze a fennebbi számokat, mint a mult évben, s tán e kimutatás is fokozni fogja az illetők ügybuzgalmát, a bár száraz, de nem érdektelen statistikai adatok kezelésében.

4.) A mult főtanácsi gyűlés óta egyházi vizsgálatot tartottam a kolozsvári, tordai, abrudbányai és verespataki szent ekkléziáinkban, melyek közül a kolozsváriban több mint 60, a tordaiban 12 év óta nem volt vizsgálat tartva, s így azokban még az 1873-dik évi főtanácsi határozat szerinti ekklézsiái szervezet nem volt beállítva. Örömmel jegyzem fel azonban, hogy valamint kolozsvári úgy tordai és abrudbányai ekkléziáinkat is a lehető legjobb rendben, erkölcsi és anyagi gyarapodásban találtam, csak a verespataki ekklézia gazdasági ügyei kedvetlenitettek vala el, de az intézkedések megvannak téve a kibonyolodásra, s birom az ekklézia előljáróinak szintugy mint presbyteriumának ígérését arra nézve, hogy keblü ügyeiket szívéken hordozzák, s a kijelölt uton az ekklézia közvagyonát úgy fogják kezelni, hogy a fizetésképtelenség miatt megszüntetett papság tán már a jövő évben helyre lesz állítható.

Miután már az irt ekkléziák megvizsgálásával a közvetlen püspöki hatóság alatt álló ekkléziák vizsgálata ez idő szerint megtörtént, az egyházkörök vizsgálatát is megkezdhetem, s ha Isten megsegít, czélom legalább egyik egyházkörünkben még a jelen év őszén vizsgálatot tartani. Egyébaránt, ha személyesen nem is, de főpásztori levelemmel a mult év végén mindenik ekkléziánkban megjelentem, üdvözölvén az új évet hívemnek, s intvén őket az Urban a kegyes és istenes életre, mely a családi és polgári, hazafiúi és keresztényi erények hív és lelkiismeretes gyakorlásában nyilvánul. Közelebről pedig esperes atyánkfiaihoz intézett körlevelem által az egyes ekkléziákat illető oly adatok gyűjtésére és összeírására hívtam fel összes papságunkat, a melyeknek részint épen az a czélja, hogy a püspöki egyházlátogatásra előkészüljek.

5.) A püspöki jegyzőkönyv számai a mult főtanácstól a mai napig 473-ra mennek. Ezekből egy néhányat szívesen kitörölnék. Érttem azon levelezéseket, melyeket egy pár ekkléziánkban a belső

emberek között vagy ezeknek hallgatóikkal felmerült surlódások és egyenetlenkedések folytán az illetők kibékítése, atyafiságos szeretetre intése, vagy épen rendre utasítása végett kelle folytatnom. De a legszebb kertnek fái sem sem teremnek egyformán jó gyümölcsöt; mennyivel nehezebb egy testületet találni, hol az emberi gyarlóság koronként fel ne üsse fejét? Általában azonban papságunk szellemével meglehetünk elégedve, a nagyobb rész bizonyára nemcsak szájjal vallja a Krisztust urának és mesterének, s én szeretem himni, hogy a jobbak példája már csak a nagyobb számmal fogva is, több hódító erővel bír, mint egy két erőtlen társunkké; minélfogva egyházi államunk erkölcsi ábrázatának őseinktől örökölt fényét és tisztaságát ez idő szerint — jó Istenünkkel legyen érette a dicsőség — komoly veszély nem fenyegeti.

6.) Mint az E. K. Tanácsnak egyházi s a főpapi törvényszéknek rendes elnöke a fennebb jelzett idő alatt az E. K. Tanácsot illetőleg 402, a főpapi törvényszéket illetőleg 64 ügydarabot vettem kezemre, melyek a legközelebről érkezettek kevés kivételével mind el vannak látva, vagy bizottsági munkálat alatt állanak. A főbokról ezek közül az E. K. Tanács illető évi jelentése nyomán nyerend értesülést a főt. egyh. Főtanács. Én ide vonatkozólag e helyen inkább csak a dolog erkölcsi és szellemi oldalát tekintve, két észrevételt kívánok tenni. Egyik az, hogy az ügyek lehető gyors ellátására nézve sem a szoros értelemben vett tisztviselők, sem egyházi tanácsos afiai készsége és buzgalma nem hiányzottak. Nem fordul't elő elő eset, hogy gyűlést tartanunk ne lehetett volna a törvény értelmében megkívántató tagok meg nem jelenése miatt, a mi valóban szomorú dolog is lenne itt, hol 40-en feljül van az egyházi tanácsosok száma, s csak 7 tag jelenléte kívántatik, hogy gyűléseink határozatképesek legyenek. Rendesen azonban mindig nagyobb számmal folynak tanácskozásaink s egyházi tanácsos afiai közül néhányan valóban példás ügybuzgalmat tanusítanak vallásközönségünk közügyei iránt, a minek megtartására itt e helyen is szeretettel kérem.

A másik, mit itt megemlíteni kívánok, egy határozathozatallal felmerült azon eset, melynél névszerinti szavazás alkalmaztatott, a mi tudtommal most fordul elő először jegyzőkönyveinkben. A nélkül, hogy ezen határozathozási forma ellen vagy mellett a kérdés bővebb fejtegetésébe bocsátkoznám, csak jelezni kívántam azt, mint olyant, mely előttem legalább az E. K. Tanács jegyzőkönyvei nyo-

mán újnak tűnik fel, s a tervbe vett és munálat alatt álló házsza-
bályok megalkotásánál minden esetre figyelembe veendő.

7.) Még 1876-ban felhivatott volt a püspökség a nagymlgsu
vallás és közoktatási miniszter ur által, hogy hazánk nagy fia Deák
Ferencz emlékére a fővárosban országos közadakozás útján emelen-
dő emlékszoborra vallásközönségünk kebelében gyűjtést eszközöljen,
minek folytán én e gyűjtést annak idejében meg is indítottam s az
eredményt 64 frtban a múlt évben be is szolgáltattam a kolozsvári
m. kir. adóhivatal pénztárába a gyűjtőivel együtt, melyeket a
mlgsu miniszter ur nekem f. évi ápril 5-ről megőrzés végett vissza-
küldött. Szolgáljon ez megnyugtatóul azoknak, kik egyházunkban az
irt célra adakoztak és a gyűjtést közvetítették. Az őszveg bár nem
nagy, de a mellett, hogy hiveink más hatóságok és egyesek meg-
találására más úton ugyan e célra többfelé adakoztak, ez is bi-
zonyosságul szolgál arra, hogy vallásközönségünk tagjai kebelében a
hazafui kötelességek iránti érzék nem hiányzik.

8.) Más vallásfelekezetek, jelesen protestans testvéreinkkel
való barátságos viszonyunkra nézve a többek között örömteljes és
biztató eseményként jegyzem fel a múlt évi sept 16-án Miskolczon
történt püspöki találkozást, melyen én is személyesen jelen lenni
szerencsés voltam. E találkozási ünnepély a napi lapokból ismeret-
tes levén, a mlgs és főt. egyh. főtanács tagjai előtt is, annak lei-
rásával nem fárasztom becses figyelmüket. Eredményét s fontosságát
ezen találkozásnak csak a jövő fogja megmutatni igazán, azért ré-
szemről azoknak folytonosságát őszintén pártolom, s különös örö-
mömnek tartom, hogy a jelen évi találkozásra helybeli ev. ref.
püspök főt. Nagy Péter ural egyetértőleg szerencsések voltunk
Kolozsvárra nyerni meg; püspöktársainkat. Napja még nincs meg-
határozva, de septemberben minden esetre meg fog történni. Vajha
e találkozásokon is betelnék a nagy mesternek a mustármagról
mondott gyönyörű példabeszéde!

9.) Az életet a halál zárja be! Végül nekem is meg kell em-
lékezni halottainkról, s ezek között a legmélyebb fájdalommal
említem fel első helyen nagy emlékü főgondnokunk mlgs Kaali Nagy
Elek, nyugalmazott miniszteri tanácsos ur halálát, kit több évi su-
lyos betegség után f. évi január 7 én szőlített magához az úr. Az
ő érdemei mint polgárnak és hazafinak egyaránt a köztisztelet ko-
szorújával ékesítették homlokát; vallásközönségünk a valóban nagy
bölc és buzgó vezérférfit siratja benne, ki a legválságosabb kor-
szakban állott egyházunk élén mint annak főgondnoka, s oly emlé-

ket hagyott hátra maga után egyháztörténetünk lapjain, a melynek fénye túlragyog időn s enyészeten.

Nekem jutott a fájdalmas szerencse koporsójánál elzokogni a veszteség könyeit, s ha csak részben is képes lettem volna méltóan tolmácsolni az ő hervadhatatlan érdemeit; boldognak érezném magamat az ő személye iránt viseltető tiszteletem ez útoni kifejezése által. Legyenek e sorok is az ő emlékének szentelve, s midőn e pillanatban még nemes szellemével társalgunk, nyissuk meg lelkünket az ő lelke sugarainak befogadására. Mondjunk neki búcsut e teremből, hol annyiszor üdvözöltük jöttét és szavait, de őrizzük meg szellemét, hogy az éljen és munkáljon közöttünk nemzedékről nemzedékre vallásközönségünk, anyaszentegyházunk épületére és dicsőségére az időeknek végeig.

Egyházi tanácsos afiai közül a lefolyt év alatt elhunytak még: Bagoly Sándor, ki az irás ama szavai szerint: aranyom és ezüstöm nincs nekem, de a mim van, azt adom tenéked, állásához mért összes vagyonát, még életében vallásközönségünknek adományozta volt. Kovács Dávid, nyug. veterán papunk, Simén János, alsó siménfalvi pap, Halmágyi Márton, Csiki Mózes, Tóth Mihály és nyug. Gálfalvi Nagy Domokos, végül Ürmösi Sámuel, nyug. pap, kik kisebb nagyobb mértékben mindnyájan hasznos tagjai valának egyházunknak. Maradjon emlékezetben nevök, s legyen megáldva emlékök!

E gyász lapot nem rekeszthetem be a nélkül, hogy fel ne említssem Véghvezekényi báró Baldácsi Antal urnak csak a napokban f. hó 8-án történt halálát, ki bár nem tartozott egyházunkhoz, sőt nem volt protestans se, mégis az összes protestans egyház halottjának ismeri; mert csak pár évvel ezelőtt tett s egyh. főtanácsunk előtt is ismert gazdag alapítványával mindenik protestans egyház jóltevői sorába igtatta nevét. Ez alapítvány anyagi értékét még ma nem ismerjük, de erkölcsi értéke is megbecsülhetetlen, a mennyiben épen ez alapítvány szolgált kiindulási pontjául a három protestans felekezet egymáshoz közeledésének, egymáshoz simulásának. Csak ezért is méltó a mi emlékezetünkre is az ő neve, melyet e lapon a tisztelet érzelmével adok át egyházunk történetírójának. Mi pedig mondjunk csendes nyugalmat az esztergommegyei Bélai családi sirboltba elhelyezett nemes hamvoknak.

A midőn jelentésemet ezennel bezárnám, Istennek szent áldását kérem egyházi főtanácsunkra.

Kolozsvártt, aug. 23-án 1878.

Ferencz József,
unitárius püspök

II. Közigazgatási és tanügyi jelentés.

Közigazgatási ügyekről szóló jelentését azon örvendetes értesítéssel szerencsés megnyitni az E. K. Tanács, miszerint Ő cs. és apost. kir. Felsege legkegyelmesebb urunk és királyunk f. évi martius 14-éről kelt legfelsőbb elhatározásával a Főtisztelendő Püspök urnak királyi tanácsosi czimet adni méltóztatott.

Ezen legfelsőbb, a Főtisztelendő Püspök ur egyéni érdemeit, vallásfelekezetünk püspöki állását és ez által egész vallásfelekezetünket méltányló legfelsőbb elismerésben részeltető és megtisztelő urunk és királyunk kegyelmességéből és atyai jó indulatából folyó tény az E. K. Tanács nagy örömmel és hódoló tisztelettel vette tudomásul s ezt f. évi martius 24-éről 58. szám alatt kelt körirattával köri hatóságaink tudomására hozta; s midőn ezt a Mlgs E. Főtanácsnak is jelenteni szerencsés, azon óhajtását fejezi ki, hogy a Főtisztelendő Püspök ur ezen méltán megérdemelt és nyert czimet hosszasan viselhesse saját maga és családja boldogsága mellett vallásfelekezetünknek is javára és dicsőségére.

Amerikai meg angliai hitrokonainkkaali érintkezésünk a mult évben kevésbbé volt élénk, mint a megelőző évben; főoka ennek abban rejlik, mert buzgó, fáradhatatlan közvetítőnk ifj. Fretwell János afa ez idő alatt üzleti ügyei miatt sokat volt távol azon országoktól; azonban épen üzleti dologban, habár rövid időre is, Kolozsvárt megjelenvén, személyesen értesíthettük most is ügyeinkről, hasonlóan értesítések mentek kolozsvári iskolánk egyik jóltevője Richmond Anna asszonysághoz.

Angolhoni hitrokonink segedelmének élvezésére kijelelt Boros György mult 1877. évi september 10-kén elutazott Londonba; a brit és külföldi unitárius társulat titkára Ierson ur folyó 1878 évi január 21-éről 'a Főtisztelendő Püspök urhoz intézett levelében a társulat őszinte fájdalomát és sajnálatát fejezvé ki néhai főgondnok Nagy Elek afa halálán, és köszönetét azért, hogy a társulat legutóbbi egyh. Főtanácsunk üléseiről értesítettett, tudatta; miszerint Boros György angolhoni afa szeretetében, szives jóságában és becsülésében részesül, a mire különben teljesen méltó.

A közigazgatási ügyek intézésében kötelességének érezte az E. K. Tanács egyes ekklezsiáink anyagi viszonyait ellenőrizni, gyarapítani, e célból a nyilvántartás eszközölhetése végett a telekkönyvek összeállítására korábban tett kezdeményezést ez év folytában sikerült valósítani. Az egyes ekklezsiák telekjegyzőkönyvei teljesen össze vannak gyűjtve, körök szerint külön ládácskákba elhelyezve a miként ezt a mlgs E. Főtanács összeállítva látni méltóztatik.

Az E. K. Tanács bátran állíthatja, hogy a mennyiben országos viszonyaink szerint a telekkönyvek igazak és tökéletesek, a jelen gyűjteményben foglalt telekjegyzőkönyvek tiszták és tökéletesek, mivel az E. K. Tanács felkéréséből és megbízásából ez ügyet vezető Szabó Mózes afia nemcsak buzgalommal, hanem szakértelemmel a rendelkezésére álló segédeszközökkel minden egyes telekjegyzőkönyvet pontosan megvizsgált, a vizsgálat nyomán feltűnt minden tévedések, hiányok és fogyatkozások kigazításáról, pótlásáról pedig az E. K. Tanács köri közegeink utján gondoskodott.

A Szabó Mózes afia által nagy gonddal és szakértelemmel a telekkönyvekről kiállított összes kimutatás szerint van unitárius vallás felekezetünk egyházai és iskolái birtokában:

a.) A nyolcz körben levő ekklezsiáknak	146 helységben			
		8805 hold és	524	☐ öl.
b.) A vallásfelekezetnek				
Kolozsvárt és Derzsbén	84 „	1589	☐	öl.
c.) A tordai középiskolánknak				
Szinden és Tordán	175 „	631	☐	öl.
		<hr/>		
	együtt	9065 hold	1144	☐ öl.

Ha ehhez hozzávesszük vallásközönségünk ladamosi szép birtokát; a szőkefalvi ekklezsia jelenleg tagosítás alatt álló birtokát, valamint a Göde Mesterházán kapandó 100 ho'dnyi havasi birtokát, elmondhatjuk, hogy hazánk területéből 10,000 hold unitárius ekklezsiáink és testületeink kezében van, mely birtoknak katastralis tiszta évi jövedelme . . . 8753 frt 35 kr.
évi egyes adója . . . 2022 frt 21 kr.

Az ezekből megállítható kulcs szerint egyes ekklezsiáink és tordai iskolánk fekvő földbirtoka 212,000 o. é. forint.

Ezen összes kimutatás részletei Szabó Mózes afia által összeállítva ekklezsiánként és körönként fel vannak tüntetve.

A telekjegyzőkönyvek ily teljes összeállítása nélkülözhetetlenül szükséges volt egyfelől az ellenőrzésért, másfelől azért, mert adás-vevési eseteknél és más pénzügyi műveleteknél biztos alapul és útmutatásul szolgál.

Hasonló gondot fordított az E. K. Tanács ekkléziáink ingó vagyonára, pénztőkéire: az ekkléziák pénzei pontos kezelése czéljából figyelmeztette köri hatóságainkat az E. Fő- és Képviselő tanácsok korábbi, vonatkozó határozatai és rendeletei pontos megtartására; a nyilvántartás és számbavevés eszközének az esperesi vizsgálatokról szerkesztett jegyzőkönyveket tartván, kiváló gondot fordított ezek, s ezekben különösen az ekklézsiái számadások megvizsgálására. Örömmel jelentheti, hogy köreink nagyobb részéből a vizsgálati jegyzőkönyvekben oly tiszta számadások érkeztek fel, melyek az ekkléziák pénzvagyontát hiven feltüntették; örömmel jelentheti az E. K. Tanács, miszerint a hátralékkamatok összegének nagysága apadni kezdett; az E. K. Tanács folytonosan sürgetvén a hátralékkamatok behajtását, reményli, hogy ha Isten hazánkat pár gazdag évvel megáldja, a befolyható hátralékkamatok be fognak folyni.

Sajnálattal kénytelen azonban az E. K. Tanács bevallani egyfelől azt, miszerint pár körinkből még mindig nem érkeznek fel oly számadások, melyek az ekkléziák pénzvagyónának mennyiségét, kezelési módját, a kamatviszonyokat hivségesen feltüntetnék; másfelől azt, hogy az elhelyezett tőkepénzekről szóló kötvények még nagyobb részint nincsenek az E. K. Tanács által megállított módzatok szerint kiállítva és biztosítva, mindkét hiány pótlására az E. K. Tanács megtette intézkedéseit.

Tényleges rosz gazdálkodással, pazarlással épen nem lehet vádolni ekkléziáinkat: mindössze nyolcz ekklézsiái számadása szerint történt a bevételeket meghaladó túlkiadás, s az összes túlkiadás együtt 58 frt 68 kr. csekélységet tett, ellenben az ekkléziák összes bevételei és kiadásai összehasonlítása szerint 10,465 frt 39 kr. megtakarított pénztári készlete volt az 1877. évi számadások bezártával ekkléziáinknak. Nem tagadhatni, hogy ez összegben vannak hajosan felvehető kamatok és bevárandók is, s lehet még az az eset, hogy néhol befolyandó, de be nem folyt összegek, a számadók felelősségére, az E. Főtanács ezt tiltó rendelete ellenére készletül vétettek, mégis megnyugtató s biztató tény gyanánt kell feljegyeznünk a fennebbi maradék létezését, mint a mely arról tanuskodik, hogy ekkléziáink a vagyonosodásban haladnak.

Az ekkleziáknak fekvőségekből összes bevétele 9047 frt 85 kr. volt, s bár ez összeg a 8758 frt 35 kr. katastralis jövedelmet egy kevéssel meghaladja, s bár a földbirtok nagyobb és jövedelmezőbb része belső emberek atyánkfiai használatában lévén, ezek évi haszna nem vétethetett fel az ekkleziái számadásokba, az évi bevétel még sem kielégítő, ha tekintetbe vesszük, hogy a bevételi összegekbe ház- és malombéri s már nem épen földbirtok fekvőkből folyó jövedelmek is vannak felvéve, s ha tekintetbe vesszük különösen azt, hogy az ekkleziák földbirtokait sok helyt a tagok meg is mivelték, tehát a munka értéke sokat gyarapította a föld értékét és jövedelmét. Mert valóban azon ekkleziáknak van aránylag nagyobb földjövödelme, hol az ekkleziák földjeit a tagok megmivelik, s csak sajnálattal látja az E. K. Tanács, hogy újabb időben ezen dicséretes szokástól több ekkleziánk részben már eltért, részben eltérni szándékszik. Az ekkleziák évi tényleg befizetett adója csak 110 frttal haladja meg a katastralis kimutatás szerint kellett adómennyiséget, annál nagyobb terü az évi 369 frtra menő aequivalens adó.

Az ekkleziák pénzvagyona az 1877. év végével volt:

Tökében	64,561 frt 68 kr.
Alapítványokban	16,237 „ 39 „
Magtári pénz	3,368 „ 18 „
Pénztári maradék	10,465 „ 39 „

Torda-aranyoskőri számadásokból az ekkleziák pénzvagyont teljes tisztasággal nem lehet ugyan kivenni, de a közlött adatok szerint van

15,000 „ — „

A püspöki vizsgálat alatti ekkleziák pénzvagyona

41,000 „ — „

együtt 150,632 „ 64 „

Magtári szemes gabona 11,160 véka.

Ezen tetemes pénzösszeg mondhatni hitbeli affinál van elhelyezve még pedig az E. K. Tanács figyelmeztetése és rendeletei ellenére nagyobbára igen magas kamatláb mellett annyira, hogy volt már eset, midőn az ekkleziák tagjai azt nyilatkoztatták ki, hogy a kölcsönt nem bírják.

Az E. K. Tanács ezt némileg calamitásnak tartván, minden adandó alkalommal oda kívánt hatni, hogy az ekkleziái pénzek első sorban földbirtokba vagy takarékpénztárakba helyeztessenek el, egy-

felől hogy a jövedelmek biztosok legyenek, másfelől hogy hitbeli afiai könnyen kapható, de drága kölcsönökkel ne halmoztassanak el.

Az E. K. Tanács az ekklezsiáknak pénzei kezelésére szabályok kidolgozását vette munkába a pénzügyi bizottság által, a midőn az udvarhelyköri közgyűlés által legközelebbtről felküldött ez ügybeni felterjesztés is fel fog használtatni.

Gr. Bethlen Ferencz és testvérei kegyes adománya Derzsben vallásfelekezetünk birtokába jővén, az adományozó intézkedéséhez képest az E. K. Tanács a 29 holdat tevő birtok egy részét oda való belső ember afiainak, más részét magának az ekklezsiának használatába bocsátotta, a jövedelemből egyszermindenkorra muzsnai ekklezsiáknak is 100 frtot rendelt.

Az anyakönyvek óhajtott egyformásítására az E. K. Tanács az illető anyakönyvi mintákat feles számban kinyomatta, a statistikai kimutatásokhoz szükséges anyakönyvi kivonatok már az 1877. évről azokon érkeztek bé s több ekklezsia azokból készítettett már magának új anyakönyveket.

Alkotmányos érzületénél fogva egyházközségünk jogai mellett is kénytelen volt felszólalni az E. K. Tanács. Minden testvér protestans felekezet közt legelőbb irt fel a közoktatási 203—1878. eln. szám alatt kelt azon rendelete ellen, mely szerint a Szt. István király napja vallásos módoni meginneplése elrendeltetett, s mely rendelet az összes protestans felekezetek hasonló módon kifejezett kívánságára vissza is vonatott.

Mult 1877. évi oct. 14-ről 204. sz. alatt felirt az iránt, hogy a vallásfelekezetünknek nyujtandó államsegélyből ne történjék levonás, a mi és más felekezetek hasonló fellépésére további levonás nem történt ugyan, de az eredetileg adott összeg helyett az 5% levonásával megállitott 4750 firt adatott ki a folyó 1878 évre is.

Mult 1877. évi jan. 21-éről 18. szám alatt kebli nyugdíjintézetünk ügyében intézkedvén az E. K. Tanács korábbi ministeri leirat nyomán, s mivel különben is az országos törvény ugy kívánja, megrendelte, hogy azon mester afiai, kik felekezeti iskoláinkban tanítók, magok és az ilyenek ekklezsiái is fizessék az évi illetéket; de mivel az illetékeket igen nagynek tartották az ekklezsiák, felirt a közoktatási kormányhoz s kérte, hogy tanítóink és ekklezsiáink kiméltessenek, kérte név szerint, hogy azon pap afiai, kik egyszermind tanítók is, s az ilyenek ekklezsiái ne szorittassanak az országos tanítói nyugdíjintézetbe fizetni, mivel ezen afiai a papi, nem pedig a tanítói létszámba tartoznak.

Maroskörben ily pap afiai folytonosan háborgattatván, sőt végrehajtással is terheltevé, az E. K. Tanács 165—1877 szám alatt újabb felírást intézett a közoktatási kormányhoz.

E két rendbeli felíratra a közoktatási kormány 12675—1877 számú leiratával kimondotta, hogy felekezeti iskoláink tanítói nem lehetnek kebli nyugdíjintézetünknek tagjai, hanem az országos intézetnek. Azon pap afiai pedig, kik egyszersmind tanítók is, maguk felmentetnek, de az ekkleziások tartoznak fizetni a 12 firt évi illetéket. Ez ellen az E. K. Tanács újból felírván s ez intézkedés igazságtalan voltát feltüntetvén, a közokt. kormány f. évi mart. 3-áról 29968—1877 számú leiratával kijelentette, hogy felekezeti iskoláink tanítói kötelesek az országos nyugdíjintézetnek lenni tagjaivá; azon pap afiai, kik egyszersmind tanítók is, ők maguk, valamint ekkleziások is az országos tanítói nyugdíjintézetbe való fizetés alól felmentettek; az E. K. Tanács erről értesítette köri hatóságainkat azon felhívással, ha netalán ily pap afiaitól vagy ekkleziáiktól felvétettek az illetékek, azokat mint jogtalanul felvett összeget kérjék vissza. Sajnálattal jelentheti az E. K. Tanács, hogy ennek ellenére f. évi aug. 11-éről 166 szám alatt felírni határozta a közokt. kormányhoz a nyomati ekkleziásia ez ügybeni háborgattatása ellen.

Ezek szerint tehát azon mesterek, kik felekezeti iskoláinkban tanítanak, kötelesek az országos nyugdíjintézetnek tagjai lenni s mind maguk, mind ekkleziások fizetik az évi illetéket.

Azok a mesterek, kik községi iskolai tanítókul alkalmazva vannak, maguk fizetik az évi illetéket, de ekkleziások nem.

Oly mesterek, kik községbeli községi iskolákban tanítókul nincsenek alkalmazva, kötelesek kebli nyugdíj-intézetünknek tagjai lenni.

Kebli nyugdíjintézetünk vallásfelekezetünk e nagy jelentőségű új intézménye, miután az E. K. Tanács mult 1877 évi január 21-éről 18. szám alatt az átmenetelre nézve intézkedett, a kezdet nehézségein mondhatni túl van. Az intézetbe az alapszabályokban megállított forrásokból és kamatokból, az intézet megkezdése óta begyűlt és takarékpénztárban elhelyezve van, f. évi aug. 1-ső napjáig 3316 firt 44 kr.

Kegyess adományokból erd. urb. kövényekben van 500 forint névértékben.

Sajnálattal vehetjük, hogy f. évi aug. 1-ig Küküllőkörből házassági illeték czimén még semmi sem folyt bé, s hogy a kidei,

ny.-szent-imrei, ny.-szent-mártoni, kaali, iklandi, bözüdujfalusi, kőrispataki, nagy-kedei, sárdi, nagy-solymosi és bordosi ekkleziások még egy évre sem fizettek illetéket.

Kegyes adományokból a fennebb érintett 500 frt névért. urb. kötvényen kívül mondhatni semmi sem folyt bé, remélni lehet azonban, hogy ha a Dávid Ferencz alapot megteremtjük, hiveink áldozatkészsége e vállalathoz fordul.

Felsőbb tanintézetjeink ügyét tüzetesen fogja az E. F. Tanács tárgyalni. Örömmel jelentheti az E. K. Tanács, miszerint ez intézeteinket illetőleg semmi nehézség sem fordult elé sem keblileg, sem az államkormánynyal szemben.

Kolozsvári főtanodánkban levő elemi tanfolyam ellen a kolozsvári városi közigazgatási bizottmány indokolatlanul támasztotta ugyan azon nehézséget, miszerint követelte, hogy elemi tanfolyamunk a népiskolák mintájára 6 osztályu legyen. Azonban az E. K. Tanács f. évi febr. 24-éről 20. sz. alatt a közoktatási kormányhoz intézett feliratában eléadván ezen tanfolyam természetét és kifejtvén azt, hogy ezen tanfolyamot, mint a középiskolákra előkészítőt, természeténél fogva nem lehet népiskolának tekinteni, annyival kevésbbé, mert a tanítás berendezésénél fogva elemi iskoláink növendékei sokkal képzetebbek, mint a népiskolák növendékei, különösen a gymnasiumba léphetést illetőleg; ezen feliratára az E. K. Tanácsnak a közoktatási kormány 9900—1878 számú leirata szerint hántatlanul hagyta elemi tanfolyamunk szervezetét.

Mivel köztanítóságra alkalmazható végzett papjelölt kevés volt iskolánkban s a papi képezde rendes növendékei magok is előadásokra kötelesek járni, köztanítót az E. K. Tanács keveset alkalmazott, annyival inkább, mert Dr. Bartók István meg Benedek Áron tanár afiai ez évben is sziveskedtek szerény tiszteletdíjért tanítani; továbbá a helybeli egyetemnél levő középiskolai tanári képezde növendékeinek az E. K. Tanács iskolánkban lakást adott s őket a gymnasium alsóbb osztályaiba tanítókul alkalmazta, az ily tanítók tanítói illetve a rendes köztanítói fizetést kevéssel haladta meg. Sőt tordai iskolánkhoz is rendes köztanítói állomásra köztanítói javadalom mellett tanárképezdét végzett ifjut alkalmazott s legközelebről ugyancsak Tordára a következő tanévre egy polgáris-kolai tanítóságra oklevelileg képesített ifjat nevezett ki köztanító-nak, Kereszturra pedig egy jóreményü papjelöltet; Kereszturra meg Kolozsvárra az alsóbb elemi osztályokba néptanítóságra képesített

egy-egy tanítót alkalmazott. Három főbb iskolánk tanító személyzetét illetőleg teljes megnyugvással lehetünk.

Népiskoláinkról nem állithatjuk ugyan, hogy azok tökéletesek, lehetetlen azonban tagadni, hogy azok részben az E. Főtanács vonatkozó intézkedései, részint ekkleziáink buzgósága és érdekelt-sége nyomán némi haladást ne tüntetnének fel; ennek ellenére több közigazgatási bizottság és tanfelügyelőség mondhatni árasztotta el az E. K. Tanácsot átirataival, melyekben népiskoláink hiányait névszerint és együttesen jelezték s azok pótlását kérték; a hol az E. K. Tanács reménylette, hogy az ekkleziák a hiányokon segíthetnek, rendelkezett köri hatóságaink útján a jelzett hiányok és fogyatkozások pótlásáról; a hol pedig látta, hogy az ekkleziák a legjobb akarattal sem képesek a mindenfelől támasztott követelményeknek megfelelni, a közigazgatásági hatóságoknak megírta, hogy azon felekezeti iskoláink helyébe községi vagy állami népiskolák állításáról gondoskodjanak.

Őszintén megvallva, az E. K. Tanács nem örömet vesz, hogy felekezeti népiskoláink községiékké vagy államiakká változtassanak; csak kényszerítő körülmények, vagy mutatkozó szellemi haszon érdekében tartja eszközlendőnek, épen ez okon 219—1877. számú körrendeletével felhívta köri hatóságaink figyelmét, hogy községi iskolák felállításánál gondoskodjanak ekkleziáink szellemi és anyagi érdekei megóvásáról, s megrendelte, hogy a hol községi iskolák állításánál ekkleziáink érdekelve van, az ez iránti szerződések előlegesen küldessenek fel. Minden alkalommal pedig azt hangsúlyozta, hogy ha csak kivihető, mester afiai alkalmaztassanak a községi iskolákba segédtanítókul. S mivel a mesteri állomásokat csak így lehet biztosítani, jelenleg is melegen ajánlja köri hatóságaink figyelmébe ez ügyet. Örömmel jegyezhetjük fel, hogy az eddig állított községi iskoláknál több helyt alkalmaztattak mestereink tanítókul. Felső-Fejérkörben például 4 községi iskolánál mindenik mesterünk tanító.

A polgári közigazgatásági hatóságok és tanfelügyelőségek azt is hibáztatták, hogy felekezeti iskoláink tanítói nem bírnak képesítési oklevéllel. Az E. K. Tanács egyfelől annak tudatában, hogy a népnevelésről szóló országos törvény erről határozottan intézkedett, másfelől mivel óhajtván, hogy tanító afiai alkalmilag községi iskoláknál is tanítókul alkalmaztassanak, mult 1877. évi máj. 22-ről 108. szám alatt körrendeletileg megrendelte azon tanítóinknak, kik

az 1869. év után neveztek ki, hogy az 1878. év folytában valamelyik állami képezdénél képesítési vizsgát tegyenek, annival inkább, mert az utóbbi években kinevezettek a Főtisztelendő Püspök ur ezen kötelezettséggel nevezte ki, s most is, mikor csak kivihető, képezdei tanfolyamot végzett és képesített növendékeket nevez ki felekezeti iskoláinkba tanítókul, illetőleg mesterekül.

III. Pénzügyi jelentés.

A mult évi Főtanács óta is bár nem jelentékeny, de mégis figyelemre és az illetők irányában hálára kötelező adományok által gyarapodott pénzügyi helyzetünk. Kedvezett a sors, a mennyiben a közalapnak 1000 frtos urbéri kötvénye, egy darab 100 frtos dézma vált. papirja, a Koncz-alapnak egy dar. 1000 frtos d. v. pap. és a segély alapnak is egy drb 100 frtos d. v. p. kisorsoltattak részint az 1877. évi dec. 31-én, részint az 1878 évi jun. 30-án tartott sorsolás által. Működött az ügyes jogügyész, midőn gr. Bethlen Farkasné kamatfizetésben pár havi késedelmét arra használta fel, hogy 11,000 frt tartozása után 1878 jan. 1-től nem mint addig 6%, hanem 8% kamatot fizet. Több olyan tartozást felhajtott s befizetett, melyeknek valaha bejövedele iránt nem sok remény mutatkozott, a mint azt részint évnegyedes, részint egyes az E. K. Tanácshoz beadott jelentéseiből láthatni, és a Sándor Mózes-féle hagyatékügyet oly szerencsésen vezette, hogy benne a két alsóbb fokú bíróság egyhangulag kedvező ítéletet hozott s remény van, hogy a legfőbb törvényszék is, hol jelenben áll az ügy, nekünk javunkra ítéli meg.

Nem apadt el a forrás ez évben sem, melyet sem szerencse, sem szorgalom, sem szakértelem nem pótolnak, de mely vallásközönségünkben mindent pótol, mindig mentőleg segített, s ez a jótékonyosság. Néhai főgondnokunk harczói Gálfalvi Imre özvegye énlaki Sala Károlina ő nsga 1877 dec. 30-án Alsó-Szováton kelt ajándékozási szerződésével a harczói Gálfalvi és énlaki Sala családok emlékére 3000 frt halála után fizetendő alapítványt tett nevelési czélokra, különösen pedig tőkeneveléssel egy Sala-Gálfalvi tanszéknek idővel leendő felállítására. Ezen alapítványi szerződést az E. K. Tanács elfogadván, az alapító nő ő nagyságához köszönő

iratot intézett s egyuttal az alapítványlevélnek tudás végett Főtanács eleibe terjesztését elrendelte. Gróf Teleki Miklósné Simén Klára kegyes lelkü hitrokonunk egy másik ajándékozással gyarapította jótékony célú alapítványainkat. Adott ugyanis a segélyalpnak 300, az általános nyugdíjalpnak 300, a Dávid Ferencz alpnak 400, és az iskolai kórház építésére 100 frtot, valamenynyit urbéri papirban. S hogy az évi áldozók sora férfi nélkül ne maradjon, kegyelettel említhető néhai Vida Daniel neve, ki vallásközönségünknek nevelési czélokra végrendeletileg 100 forintot hagyományozott. És adományokról levén szó, megemlítjük, hogy a Lőrinczi-féle hagyaték az 1876-ik évi Főtanács határozata következtében a közpénztárba befizetendő levén, az E. K. Tanács a kezelő biztosokat több versen megsürgette s az ügy azon pontra jutott, hogy annak jövedelme az 1879-ik évi költségvetésbe bizton felvehető. - Néhai Bagoly Sándor egyházi tanácsos aa. halálával még a mult évi Főtanács ideje előtt elárvereztetvén, az általa hagyományozott birtokrész, a vásárló s. szentkirályi ekka a vételár kétharmadát ($\frac{1}{3} = 733$ frt 33 kr) befizette. Az Elk. Augustinovicz alap ismét 10,500 frttal gyarapodott, a memyiben a kezelés alatti august. alap ez öszveget abba áttehette. Ez által ismét lényegesen apad a hiány, mely a költségvetésben jelezve van. A számadások megvizsgálásáról szóló jelentésekben, valamint magában az illető számadásban is fel van tüntetve az Elk. Aug. alap állása, de miután az örömhír többször is elmondható, e jelentés rendén sem hallgathatjuk el, hogy levonva a jószágvásárból eredt még fennálló terheket, az alap állása 1877 végén tett 59,171 frt 67 krt o. értékben számítva az értékpapirokat is, a fennebb jelzett újabb 10,000 frtos áthelyezéssel pedig tesz ma 69,671 frt 67 krt, mihez hozzászámítandó még Ladamoson a gr. Bethlen Gábor-féle jószággrész, melynek ára ez alpból fizetett s ezzel együttesen az Elk. Aug. alap értéke 100,000 frtra bátran feltehető. E jelentékeny tőke kamatainak s illetőleg jövedelmének $\frac{1}{5}$ -de, valamint a kezelés alatti ladamosi jószág jövedelme ezután mind gyorsabban-gyorsabban eszközlik a tőkésítést és fogják szaporítani ez alapot.

A segély-alap gyarapodást nyervén a gróf Teleki Miklósné Simén Klára fennebb jelzett 300 frt alapítványával, ez által lehetővé vált a segélyezett özvegyek és árvák évi járandóságát emelni f. év jul. 1-től, ugy hogy most 13,000 frt tőke kamatjának $\frac{3}{8}$ -d része vagyis 650 frt fordítatik e humanus célra, s miután jelenben 5

özvegy tanárné és egy kiskorú segélyezendő, egy özvegy évi illetménye 123 frt. 72 kr-ra, az árva kiskorúé 30 frt 84 kr-ra megyen.

Áldoztunk a jók és nagyok emlékének abban, hogy Bagoly Sándor jóltevőnk sírját emlékkövel és kerítéssel láttatta el az E. K. Tanács és két nagy nevű főgondnok: P. Horváth Ferencz és K. Nagy Elek arczképeit e diszes terem számára megszerezte.

A költségvetés keretén kívül is a Főtanács jóváhagyása reményében egy kereszturi póttanárnak fizetéséhez egy évre csakis 50 frt fizetési pótlékot utalványozni kellett a kereszturi isk. igazgatóságnak indokolt előterjesztésére.

Kiadásaink során legsajnosabban esett azon 4155 frt 35 kr-nak kifizetése, mely a Zimmermann-féle perben a m. kir. Curia által is megítéltetvén, a végrehajtás kikerülése tekintetéből nem volt elodázható.

A mi mindezek mellett még szorosabban illeti az E. K. Tanácsnak pénzügyi működését: biztosította újabban középületeinket; az elveszetteknek tekinthető tőketartozások törlése végett az ilyeneknek külön jegyzékbe vétele iránt határozott; a kamathátrálékok ügyét szorosabb vizsgálat alá vétette és a fizetésre vonatkozó újabb felszólítás kibocsátását pénztárnoknak meghagyta; az értékpapiroknak, középületeknek leltárba szedése iránt intézkedett, a számadásokat megvizsgálta és a főtanácsra tartozó dolgokat előkészítette.

IV. Főpapi törvényszéki jelentés.

A főpapi törvényszék a múlt 1877-ik év folytán tárgyalt összesen 92 pont alatt, melyek közül házassági ügyben hozott ítélet 66, a többi pedig végzés. A múlt évi főtanács óta az év végeig hozatott 17 ítélet, 6 végzés. A jelen évben tárgyalt 61 szám alatt. Ezek közül ítélet 46.

Végül felolvastatott a ladamosi jószágot kezelő bizottmány jelentése, melyből azon jószág állapotáról az E. F. Tanács részletesen értesült.

A főtanács által tárgyalt ügyek elintézéséről múlt füzetünkben már értesítettük olvasóinkat.
